

PRIMORSKI GLAS

Naroča se za Avstrijo pod naslovom: Lidova tiskarna, Wien V., Margaretenplatz 7.
Za vse ostale države pa se sprejemajo naročila pri Založbi „Jug“ v Ljubljani,
Šelenburgova ulica 7/II, SHS.

Naročnina znača: za Avstrijo: četletno S 2.—, celoletno S 8.—; za Jugoslavijo:
četletno Din. 15.—, celoletno Din. 60.— za ostalo inozemstvo celoletno S 10.—
ali Din. 80.—. Posamezna številka 25 grošev ali Din. 2.—.

Prepovedan prehod...

Kdo ne pozna pretresujoče zgodovine židovskega naroda, ki je bil po razdejanju Jeruzalema razkropljen po celem svetu?! Ali ni v marsičem slična, v marsičem še strašnejša usoda slovanskega ljudstva iz Primorja?! Mar nimamo tudi mi svojega Jeruzalema, svojih požganih in razdejanih narodnih domov?! Mar nismo tudi mi, primorski Slovani, razkropljeni po celem svetu?! Strašnejša pa je naša usoda v tem, da je bil pri židih razkropljen narod, ki se danes lahko svobodno vrača v svojo staro domovino, pri nas pa so bile razkropljene družine. Ločeni so bili otroci od staršev, bratje od sester, možje od žena, ženini od nevest in se ne smejo nikdar videti in si ne smejo nikdar stisniti roke, pa čeprav živijo mnogokrat samo nekoliko kilometrov narazen.

Po prihodu fašizma, zlasti pa v poslednjih letih, je pričel oni splošni beg članov slovenskih družin iz Primorja. Bežala je predvsem mladina. Da se rešijo pred preganjanjem, pregnanstvom in ječo, da si zaslužijo košček kruha, ki jim ga je odjedel doma, v njihovi hiši, lačni in nenasitni tujec, so pričeli zapuščati otroci starše, bratje očete, možje žene, ženini neveste in večkrat tudi očetje svoje otroke. Bežati so morali, ako so hoteli izbežati ječi in pregnanstvu, bežati so morali, ako so si hoteli poiskati košček kruha, ki jim ga je doma odjedel tujec, a jim ni hotel dati dovoljenja, da si ga poiščejo drugje, pri svojih bratih.

Ker so brez dovoljenja prekoračili mejo, jim je zaprta pot do njihovih domov, do njihovih staršev, sester, žena, nevest in otrok. Ker italijanske oblasti v svoji peklenski zlobnosti zlasti v takih slučajih ne izdajajo sorodnikom potnih listov, je pa po drugi strani zaprta pot staršem do njihovih otrok, sestram do njihovih bratov, ženam do njihovih mož in nevestam do njihovih ženinov. K tem kategorijam nesrečnikov se je letos pridružila še ena nova kategorija mladih nedolžnih žrtev. So to dijaki iz Primorja, ki študirajo v Jugoslaviji. Če bi se bili letos vmili na počitnice k svojim staršem, bi morali prekiniti svoje študije v Jugoslaviji, ker bi jim italijanske oblasti letos ne izdale več potnih listov za povratek v Jugoslavijo. Ni jim preostalo tedaj drugega kot ostati tudi čez počitnice v Jugoslaviji.

Vsi ti nesrečneži so obsojeni od nečloveškega režima, da se nikdar ne vidijo, da si nikdar ne stisnejo roke, pa čeprav živijo samo nekoliko kilometrov narazen eni od drugih. Ne, do letos pa je bilo vendarle mogoče, da so vsaj enkrat na leto se videli, da so vsaj enkrat na leto si stisnili roke. Ta svetli dan v letu je bil 15. avgust, praznik Marijinega vnebovzeta. Skozi celo leto so sanjali starši in otroci, bratje in sestre, možje in žene, ženini in neveste o tem svetlem dnevu. V njihovem gorju jim je bila edina tolažba: pa saj pride 15. avgust in takrat nam ga povrne vsaj za en dan Mati Božja Trsatska. S hrepenenjem in trepetom so pričakovali ta svetli dan.

Tudi letos se se sipale dne 15. avgusta ogromne trume romarjev iz Goriške, Tržaške in Istre, iz Slovenije, Hrvatske in Srbije na Sušak v veselem pričakovanju, da poromajo skupno s svojci na Trsat in se zahvalijo Materi Božji, ki jim vsaj enkrat na leto vrača njihove drage. Toda kakšno je bilo letos njihovo presenečenje, kakšno je bilo letos njihovo razočaranje!

Nič več niso našli oni, ki so priromali iz Slovenije, Hrvatske in Srbije, ob vznožju trsatske Matere Božje svojih dragih, ki so priromali iz

Goriške, Tržaške in Istre. Tam preko reke so stali v nepregledni množici. Sredi mostu, ki bi jih lahko združil, pa so stali oholi karabinerji, ki so vsakega, ki se jim je približal, surovo zavračali s kratkimi, v srce prodirajočimi besedami: „Prepovedan prehod!“

Le od daleč so se letos videli, le od daleč so letos gledali na trsatsko Mater Božjo, ki ji je ob tolikih ranjenih srcih znova curljala kri iz njene-ga s sedmerimi meči prebodenega srca. Niso si letos stisnili rok. Zato pa so se te roke stisnile v pesti, ki se ne bodo odprle in ne bodo mirovale vse dotlej, dokler ne bodo pregnani iz mosta oholi karabinerji...

Nazaj v dobo pred puntí.

Kar s hitrimi padci pada slovenska dežela pod fašistovskim režimom v srednjeveško dobo pred puntí, v dobo desetine, robote, neznanja in bede.

Grofovska desetina pa je bila mila v primeri z laškimi državnimi in občinskimi davki. Pa državne davke bi ljudje še nakako prenašali, ko ne bi bilo tako različnih, številnih in krivičnih občinskih davkov, ki pa itak nič ne zaležejo pri znanim razsipanju vsiljenih podeštatov. Občinski proračuni so znašali pred podeštatovsko dobo par desetisočev, sedaj pa grede od pol milijona lir naprej. Nič se ne smili podeštatov občinski denar za zidanje občinskih domov, vzdrževanje cega krdela uradnikov, slug, itd. Posebne pogodbe vežejo naše podeštate s tiskarnami za nabavo raznih uradnih tiskovin. Vsi podeštatje dobivajo posebne provizije od tiskaren za naročene tiskovine. Naročajo jih zato v ogromnih količinah. Tiskovine končajo v podstrešju, po zimi pa v peči. Vse naše občine, pa naj si bodo še tako gorske, so naročene na razna zbrana dela zgodovinskih pisateljev ali pa leposlovcev. Ni ga udruženja, ni je nabiralne akcije v Italiji, za katero bi naši podeštatje ne podpisali prispevka. Prav vsi podeštatje v naših krajih prejema plačo.

Z dnevnicami si pa udobno zaokrožijo življenje. Vsako sindakalno zbiranje v deželni mestu, vsako fašistovsko romanje mora kriti občina. Vse fašistovske organizacije krijejo svoje potrebe iz občinske blagajne. Vsi laški učitelji dobijo plačan poseben prispevek iz občinske blagajne. In tako teče neprestano v velikem curku krvav denar slovenskih tlačanov v korita podeštatov, občinskih tajnikov, pisarjev, slug, učiteljev, v korita vseh zajedalcev občine. Samo za namene, za katere bi moral biti določen občinski denar, za občinske potrebe, ga ni. Ni ga za poti, ni ga za vodo, ni ga za regulacije, ni ga za nobeno potrebno stvar. Pota razpadajo, muči se človek in živina. Pa grede slovenski občinarji na občine. Ne dobe podpore, občina ne more in noče izvršiti svoje dolžnosti. V starih časih so ljudje robotali. Od vsake hiše so morali moški izvrševati delo na popravah cest, vodovodov itd. V novejši dobi so roboto odplačali z občinskim davkom, pod podeštati so jo odplačali z desetkratno vrednostjo, z desetino v denarju najhujše vrste. Pa nič ne pomaga. Zloglasna občinska uprava podeštatov poje vse in še dela po vrhu dolgove.

Plačujejo zato naši slovenski občinski tlačani roboto in še roboto samo morajo povrhu izvršiti.

PODLISTEK

Prava Italija.

„Zakonik talijanskega života“ (Codice della vita italiana) zove se jedno djelo, koje napisao glasoviti talijanski publicista Giuseppe Prezzolini. On u tom svom „zakoniku“ iskreno i oštro šiba Italiju, koju je, uostalom, šibao i Dante, i ako ju je i žarko volio. Prezzolini, kao negda Dante, prstom pokazuje na veliku golotniju talijanskega života. Nekoji „paragrafi“ iz tog zakonika naročito su zanimivi, pa ih kao ilustraciju prave Italije iznašamo u našem listu.

Talijanski se gradjani dijelu u dviju kategorije: na prefrigane (furbi) in na bedake (fessi).

Onaj, koji nešto zna, — bedak je. Onaj, koji ništa ne zna, a svejedno uspjeva, taj je prefrigan.

„Dužnost,“ to j ona riječ, koju prefriganci upotrebljavaju u svečanim govorima, kada žele, da ih bedaci slijedu.

Italija napreduje blagodareći bedacima. Oni rade, plaćuju, umiru. A oni, koji tobože una-

predjuju Italiju, to su prefriganci, koji ne rade ništa, troše i zabavljaju se.

U Italiji ništa ne može da se postigne zakonitim putem, čak ni zakonite stvari. I do zakonitih se stvari dolazi nezakonitim putem: uslugom, preporukom, presijom, mitom i. t. d.

Italija nije demokratska ni aristokratska — ona je anarhična. Sve zlo dolazi Italiji od anarhije. Ali tako isto i sve dobro.

Trg (piazza), to je prava talijanska vlada: On odlučuje o ratu, on sili da prestane štrajk tramvajskih radnika. Od mnogo godina već i činovnici i proizvajdači, a sad već i vojnici, znaju, da se nikakva vlada ne može održati, „ako ne sidje na trg“. Možda zato, jer su Italijani nasljednici Rimljana, koji su u javnim pitanjima odlučivali na Forumu.

Italija se dijeli na dva dijela: jedno je evropski dio, koji dopire od prilika do Rima, a drugo je afrički, koji ide od Rima na dolje. Afrička Italija kolonija je evropske Italije.

U Italiji je čovjek uvijek poligam a žena poliandra, kada može.

Izkoriščajo tako zajedavski podeštatje dvakrat našega kmeta: v občinskih davkih, v trdi roboti. Pa ne le samo dvakrat izkoristijo podeštatje podrejeno jim občino. Ko izvrše kmetje robote, ko za silo s kletvijo popravijo potrebne poti, da morejo voziti po njih, pa jih podeštat izkoristi še v tretje. Prefekturi javlja, da so kmetje izvršili roboto, da so napravili javna dela, za katera ni bilo treba občini plačati beliča. Sebi šteje v zaslugi krvavo potrebno delo, občina je prištedila na žuljih kmetov, zato da lahko troši za svoje dnevnice, avtomobilske vožnje itd. Lestvica se vspenja naprej. Tudi prefekt se hoče okoristiti od zlouparabe trudnih kmečkih teles. Poroča v Rim, kako varčno gospodarsko politiko je vpeljal v zavožene občinske finance. Občinarji da brezplačno izvršujejo javna dela. Blagor občinam! Tako so začudeni naši ljudje slišali te dni, da je notranje ministrstvo v Rimu pohvalilo občine Tolmin, Cerklje, Idrijo, Komen, Dornberg, Ribemberk, Šempas in Farro v Furlaniji, ker so izvršile na brezplačen način popravo in napravo poti.

Pohvaljen je prefekt za tak cenen način občinske uprave v svojem pašaluku, zagotovljeno še nadalje korito podeštatju in njegovim pajdšem, a kmet gine v bedi in dolgovih. Občina leži na njem kot ogromen pajek in sesa iz njega zadnjo liro, redko uro počitka.

Beda, robota, davčna desetina in nasilje legajo čez naše soseske. Mladi rod beži iz teh srednjeveških razmer, stari mislijo na pretekle svobodne čase, a novemu rodu zorijo neveseli, teški časi nasproti.

Strah pred pogumom.

Junaški beg že večkrat omenjenih treh pregnancev je vzbudil ogromno zanimanje svetovnega časopisja, ki obširno popisuje ta dogodek. Le časopisje ene države ni smelo črhniti niti besedice o tem dogodku. Je to seveda italijansko časopisje. Šele 12 dni po begu je prinesla uradna agencija „Stefani“, ko se ni dalo več skrivati, tri vrste dolgo vest o dogodku.

Fašizem in njegov vodja se bojita poguma. Pogum je nalezljiv kot je nalezljiv strah. Svojo strahovlado vzdržujeta le s strahom, ki se ga je našlo italijansko ljudstvo. Bog ne daj, da bi se to potrpežljivo in pasivno ljudstvo naposled našlo tudi poguma. Tedaj bi bil konec fašizma. In tega se fašizem in njegov vodja boje. Zato zagrinjajo v molk vse junaške dogodke, ki se odigravajo pred posebnim tribunalom, drugimi sodišči, v pregnanstvu, ječah in drugod.

U Italiji se potuje brezplačno u prvom razredu, a sa popustom u drugome. U trećem se plaća cijela karta, koja je proporcijonalno skuplja od one, koju bi imala da plate oba viša razreda, u slučaju, da bi se u tim razredima plaćalo.

Postoji jedan ideal silno razvijen u Italiji: dobivati mnogo, a malo raditi. Ako je to nemoguće ostvariti, onda dolazi na red drugi podideal, a taj je: dobivati malo, radeći još manje.

Italija nije vrt svijeta. Italija je zemlja od prirode siromašna, bez ugljena, sa malo željeza, dosta bregovita, na tri četvrtina malarična i pre-gusto nastanjena.

Nezavisnost Italije, to je najštetnija i naj-neistinitija legenda, koju Talijan može, da nje-guje. Postoji za Talijane samo jedna utijeha: da nijedna zemlja nije ekonomski nezavisna.

Talijani su narod, koji se pusti da ga vode glupaci, za koje se proglasi, da su makjavelisti, uspjevši tako, da narodu u štetu naprte i porugu.

Divljenje stranaca za sve one pojave, koje smetaju talijanskom životu (prosjačenje, ne-

Nezaslišano maščevanje.

Drzni beg poslanca Lussu, Rossellija in Nittija iz pregnanstva, o katerem smo poročali v poslednji številki našega lista, je strahovito razkačil fašizem in njegovega vodja. V svoji besnosti sta posegla po maščevanju, na katero je civilizirano človeštvo že davno pozabilo in ki živi samo še med neciviliziranimi ljudstvi, po krvni osveti.

V času, ko je pobegel prof. Rosselli iz pregnanstva, sta živeli njegova mati in njegova žena, ki je Angležinja, na letovišču v Courmayeur v dolini Aosta. Po begu svojega moža iz pregnanstva je bila gospa Rosselli aretirana in odpeljana v Aosto, kjer se nahaja pod strogim nadzorstvom. Toda to bi ne bilo še tako hudo, ker se je fašizem očitno zbal, da bi utegnila gospa Rosselli

pobegniti za svojim možem v Francijo. Najhujše, nečloveško in nezaslišano je to, da je bil po begu profesorja Rossellija aretirana tudi njegov brat Nello Rosselli in takoj odposlan v pregnanstvo na najstrašnejšega iz peklenskih otokov, na otok Ustica.

Ker ji je en sin padel v vojni, ker se drugi sin nahaja sedaj kot begunec v Franciji in ker je tretji sin bil sedaj odveden v pregnanstvo, je ostala od cele družine Rosselli samo še stara mati, ki oplakuje kot Niobe usodo svojih treh sinov. Ali si je mogoče misliti bolj nečloveški režim? Ali je mogoče, da ne pride dan osvete, ko bodo maščevani potoki prelitih solza italijanskih, slovenskih in nemških mater? — Ker verujemo v pravico, smo sveto prepričani, da bo prišel. Le da bi ne bil daleč!

Iz življenja pregnancev.

V poslednji številki našega lista smo poročali o junaškem begu treh odličnih političnih pregnancev iz otoka Lipari. Danes pa prinašamo nekoliko zanimivih podatkov o življenju v pregnanstvu.

Trenutno živi v Italiji v pregnanstvu približno 1200 oseb. Večina iz njih je konfinirana na otokih Lipari, Ponza in Ustica. Na otoku Tremiti živi, oziroma umira en sam konfiniranec. Je to prosluli morilec poslanca Matteottija Amerigo Dumini, ki ga neprestano nadzorujejo štirje orožniki. Čitatelji pa naj si nikar ne mislijo, da je bil Dumini konfiniran radi onega umora. O ne! Dumini je bil konfiniran, ker je postajal preveč siten in preveč nevaren režimu in vodji. Nekoliko pregnancev živi tudi v Basilicatu in Sardiniji. V poslednjem času se je menda pridružil k onim peklenskim otokom še otok Favignano, kamor je bil konfiniran bivši urednik „Edinosti“ Rudolf Vidrih.

Razen Mussolinija ni danes v Italiji nihče več varen pred pregnanstvom. Tudi italijanski kralj ne. Saj se je o božiču leta 1926. splošno govorilo po Italiji, da je nameravala skupina fašistov pod vodstvom sedanjega državnega podtajnika v ministrstvu za aeronavtiko deportirati Viktorja Emanuela III. in poslednjega na enega iz italijanskih otokov.

Za odpošiljatev v konfinacijo niso potrebni nikaki dokazi o kaki krivdi. Zadostuje naveden sum. Prizadeti se ne more braniti, ker mu ne predložijo nikake obtožbe. O konfinaciji sklepa tajno komisija, obstoječa iz petih članov, ki so vsi odvisni od izvrševalne oblasti. Zato se nahaja

disciplina, sentimentalizam, muzika serenata, brbljavost itd.), znak je, da kod svih ovih defekata ima i nešto lijepo i simpatično. Ali ko ide u dubinu stvari, vidjet će, da se tu radi o jednoj stalnoj zasjedi za talijanski karakter, koji je mnogo sklon onome što godi strancima. Stranci rado gledaju kako Talijani uzimaju mandolinu u ruke te pjevaju na mjesečini, pa im sa nekim uživanjem, simpatijom ali i preziranjem bacaju obol...

Pravi Talijan sudi povećanje Italije po kilometrskom proširjenju, važnost slike sudi po površini platna, ljepotu poezije po zvenkosti Rima, a ljepotu žene po količini mesa na njoj.

Historija Italije je u stvari historija Španije, Francuske, Njemačke i Austrije, i u stvari, historija Evrope. Naprezanje historičara, da se stvari historija Italije, pokazuje kako se može trošiti mnogo pameti za jednu malo pametnu stvar, baš kao i onda, kad se stvara glas onim zapovjednicima, koji se puštaju hrabro ubiti radi neke infamne stvari.

brez dvoma med onimi 1200 pregnanci tudi veliko število takih, ki se niso nikdar ukvarjali s politiko, temveč so postali žrtve svojih osebnih sovražnikov ali celo trgovskih konkurentov v črni srajci. Bilo je že mnogo takih slučajev, da se je fašistovski trgovec iznebil svojega nevarnega konkurenta na ta način, da je sprožil proti njemu izmišljeno ovadbo, na podlagi katere je bil potem poslan v pregnanstvo.

Po obsodbi mora obsojeni čakati v zaporu na transport. Fašistovski režim je — toda ne vedno — toliko usmiljen z obsojencem, da mu dovoli, da lahko potuje na lastne stroške v konfinacijo. Toda v tem slučaju mora pregnanec plačati potne stroške tudi za svoje oborožene spremljevalce. Če tega ne more ali če mu tega ne dovolijo, tedaj potuje kakor zločinec z navadnim transportom v posameznih etapah, ker se mora po potu ustavljati v zaporih vsakega večjega mesta, kjer se mu pridružujejo vedno novi pregnanci. Čim bolj se bližajo jugu in mestu konfinacije, tembolj narašča število pregnancev v transportu. Tako potovanje iz Trsta in ostalih mest severne Italije do konfinacijskih otokov, ki se nahajajo na jugu, traja eden do dva meseca. Ker so pregnanci za časa potovanja vklenjeni v verige, prebijejo v njih po sto do stopetdeset ur, predno prispejo v kraj svojega pregnanstva. Zato se jim zdi pregnanstvo v prvih dneh po tako prijetnem potovanju pravo izveličanje.

Kakšno pa je življenje pregnancev? Kakor popisujejo pobegli pregnanci, zavisi to v veliki meri od kraja pregnanstva, od nadzorstvenih oblasti, od konfinacijske dobe ter od značaja in temperamenta posameznikov. Nekateri se prilagodijo, drugi obupujejo; nekateri lenuharijo, drugi delajo. Na otoku Lipari, kjer je med drugimi konfiniran tudi dr. Sardoč, postopajo s pregnanci razmeroma dobro in človeško. Na otoku Ponza, kjer je med drugimi konfiniran tudi dr. Dekleva, jih fašistovska milicija muči in pretepa. Najhujše pa je postopanje s političnimi pregnanci na otoku Ustica, kjer morajo živeti v družbi navadnih zločincev, oderuhov in babic, ki so bile radi splavov obsojene v pregnanstvo.

Politični pregnanec prejema za stanovanje in hrano dnevno 10 lir, s katerimi ena oseba za silo izhaja. Drugače pa je, če ima izgnanec s seboj tudi družino. Ti trpijo veliko pomanjkanje, ker je pošiljanje podpor s strani domačih prijateljev in znancev prepovedano.

Večino političnih pregnancev tvorijo komunisti in anarhisti, manjšino pa pripadniki drugih političnih strank in svetovnih naziranj. Prvotno so si pregnanci ustanovili zadružne prodajalne in šole, pa so bile pozneje vse razpuščene. Na otoku Lipari so si ustanovili knjižnico, ki pa je bila v maju zaprta. Ko so je zopet odprli, so zmanjkale

knjige Mazzinija, Gorkija, Dostojevskega, Marxa in De Amicisa. Cenzura je odnesla 300 najboljših knjig. Ni treba niti omeniti, da vlada najstrožja cenzura tudi glede pisem, ki jih morajo oddajati odprta na pošto.

Od začetka življenje v pregnanstvu, kakor pripovedujejo pobegli trije pregnanci, ni ravno tako strašno. Po prvih tednih pa pričinja postajati vedno bolj nezno in hujše nego v ječi, ker ona nevidezna svoboda samo razburja. Nekateri pričenjajo padati duhom in tedaj začnejo nadzorstvene oblasti prigovarjati njim in njihovim družinam, da naj vložijo prošnjo za pomiloščenje na vodjo. Na ta način skušajo nadzorstvene in politične oblasti zlomiti moralni odpor izgnancev. Pri nekaterih se jim to posreči, dočim so ostali nevpogljivi. Tu navajajo pobegli izgnanci imenona 11 iz teh nevpogljivih, ki „dokazujejo, da ima italijanski narod še občudovanja vredne rezerve energije“. Ponosni smo, da sta med temi enajstimi imeni dveh Slovencev: dr. Sardoča in Fabianija.

Bitka za nevednost.

Vzgoja mladine v fašistovskih organizacijah stremi le za tem, da vzgoji v novem rodu zagrizene laške nacionaliste ter na boj pripravljen nov rod. Zanimarja se vse drugo. Pred konkordatom je papež posredno obsodil tak način vzgoje, po konkordatu že bolj neposredno, toda še vedno premalo odločno. Mladina se zato odteguje vedno bolj knjigi in resnemu učenju. Na laških vseučiliščih postajajo razmere vedno bolj za-

lostne, vedno bolj pada resnost visokošolskega studija. Na mesto znanih učenjakov, toda ne-fašistov, nastavlja fašizem svoje ljudi brez vsake globlje naobrazbe. Peša splošno zanimanje za knjige. Nihče jih več ne kupuje. Odkar so postali laški listi enoločni, ker morajo pisati le po poveljih, ki jih dobe dnevno iz prefektur, je njihova naklada silno padla. Mednarodno znani milanski list „Corriere della Sera“ je tudi radi teh razmer padel čisto na stališče navadnega fašistovskega biltena (lističa). Vse fašistovske bitke od žitne do slamnate so propadle, razvija se in procvita le bitka za nevednost. Strahovito se širi nevednost po celi Italiji in žal tudi v naših krajih. Vsaka svobodna misel, vsako svobodno umetniško stremljenje, ki ni popolnoma udinjeno fašizmu, mora izginiti. Kot nekoč uredniki naših listov, tako je moral odstopiti jezuitski pater Rossa od uredništva stare svetovno znane revije „Civiltà Cattolica“.

V zadnjih časih so fašistovske oblasti plenile po knjigarnah knjige Gorkija, Tolstoja, Turgenjeva, Jack Londona. Konfinirancem so odvzele poleg Marxovih del celo knjige Mazzinija.

Kako sijajno uspeva v naših krajih bitka za nevednost, kake križarske vojske vodi fašizem proti slovenski knjigi, je pa dovolj znano.

V Tolminu so 22. julija zaprli Tončkovega iz Ljubinja ter so ga obsodili radi slovenskih knjig po osmih dneh na 35 dni zaporu.

Par dni zatem je imel preiskavo kaplan Premrl. Dobil je 35 dni zaporu. Tudi radi knjig. Vzeli so mu na stanovanju še mal trak v slovenskih barvah, ki ga je hranil v spomin na novo mašo.

dvema leti, bi bil Dr. Kernev danes najbrže še čil in zdrav. Ker pa je po prevratu ostal in delal med svojim zaslužnjem ljudstvom, je komaj še mogel priti umret med svoje svobodne brate in edina uteha v njegovem velikem gorju mu je bila, da bo vsaj počival v svobodni slovenski zemlji.

Zakaj smo pri skromnem prostoru, s katerim razpolagamo, tako obširno popisali življenje in trpljenje človeka, ki je bil radi svoje prevelike skromnosti le malo komu znan? — Ker je še nekoliko takih pozabljenih mučenicov, ki utegnejo, ko bo časa njihovega trpljenja prekipela, potrkati na vrata Jugoslavije. So to predvsem učitelji in ono neznatno število državnih uradnikov, ki še vstrajajo na svojih mestih. Ne zahtevajo priznanja in plačila za svoje trpljenje. Prosijo samo za košček kruha in za prostorček na svobodi, da se po dolgoletni ječi lahko oddahnejo in ogrejejo. Oni se dobro zavedajo, da tudi njihovim svobodnim bratom ni ravno poslano na rožicah, toda za te ljudi bi ne smel manjkati košček kruha radi pomanjkanja kreditov, če nočemo ubiti v njih onega velikega idealizma, s katerim se borijo in trpijo za naš zaslužnji narod v Primorju.

Številke nasilja.

- 5246 protifašistov je bilo aretiranih in izročeni posebnemu tribunalu v Rimu.
- 1179 jih je bilo obsojenih na zapor od 3 do 30 let. Skupno je naložil posebni tribunal 8377let ječe ali skoraj 84 stoletij.
- 4167 ljudi je prestalo v preiskovalnem zaporu za posebni tribunal 1 do 2 leti.
- 5000 je približno zaprtih političnih ujetnikov ter obsojenih od navadnih sodišč.
- 6179 je skupno število političnih obsojencev, katere je nasilni, zločinski fašizem obsodil na hiranje za jetiko ter izčrpanje do smrti.
- 1164 je političnih konfinirancev. Ta številka je daleč pod resnično, ker je vsaka kontrola nemogoča.

Fašizem ima torej v svojih rokah 7343 žrtev, katerih življenje je izpostavljeno samovolji fašistovskih krvnikov ter najtežjim nevarnostim. Slovani v Italiji so posebno hudo prizadeti po fašistovskem nasilju. Relativno je fašistovsko nasilje med našim polmilijonskim narodom v Italiji izbralo največ nedolžnih žrtev za konfinacijo na otokih in za obsodbe krvavega rimskega tribunala.

Primorska emigracija v Jugoslaviji, Belgiji, Franciji in južni Ameriki mora izrabiti vsako priložnost, da svetu poroča o nasilju v Primorju, mora zagrabit za vsako priliko, da neumorno, neprestano in glasno protestira proti fašistovskemu nasilju ter zahteva osvoboditev političnih obsojencev!

VESTI IZ PRIMORJA

Iz Postojščine.

Poletni lovi policije. — Davčni valpeti. — Vaška milicija.

Vasi pod Nanosom od Razdrtega pa do Postojne doživljajo zadnje čase čudne love na neznano divjačimo. Kar nenadoma pridre na tovornih avtomobilih v vas policijski agentje v spremstvu do zob oboroženih karabinierjev in milicarjev. Po dnevi se navadno vržejo na gmajno in gozdove ter preiskujejo dol in breg za neznanimi napadalci in borci proti fašizmu. Ponoči pa predramijo nenadoma cele vasi, si izberejo kako boljše hišo ter jo preiskujejo od kleti do strehe. Ne v gozdu in ne po hišah ne dobe zaželjene divjačine. Karabinierji v Razdrtem žive posebno v hudem strahu. Na dan odkritja Cerkenikove spominske plošče je bila njihova kasarna opoldne napadena in obstreljevana. Hrabri karabinierji so jo kar pobrisali iz obstreljevanje hiše ter dali

Pozabljeni mučeniki.

Pred dnevi so prinesli slovenski listi med dnevnimi vestmi sledečo kratko vest: „Dne 14. t. m. je nenadoma umrl na okrajnem sodišču v Krškem v starosti 43 let sodnik Dr. Josip Kernev. Komaj je položil v roke predstojnika sodišča nastopno prisego, ga je zadela srčna kap.“

Tako približno se je glasila ona kratka vest in le malokdo iz čitateljev, ki so jo prebrali, se je zavedal, kako globoka tragika se skriva za ono vestjo. Zavedali so se je samo oni, ki so poznali Dr. Kerneva in njegovo mučeniško pot pod fašistovskim režimom

Dr. Kernev je bil rodom iz Trsta. Po končanih pravnih študijah v Pragi je nastopil leta 1913 službo pri tržaškem sodišču, kjer je ostal tudi po koncu vojne. Ker je bil izvrsten pravnik in zelo dober delavec, je bil pri svojih predstojnikih splošno priljubljen. Ker pa je bil istočasno tudi zaveden Slovenec, ni fašizem tudi njemu prihranil vseh onih preganjanj, ki so jih bili deležni ostali njegovi slovenski tovariši. Ni bil sicer, kakor mnogi drugi, koncem leta 1924 odpuščen iz službe. Zato pa je moral nastopiti križev pot raznih premeščevanj, ki so postajala usodna za njegovo rahlo zdravje. Čeprav je prosil ravno z ozirom na to svoje rahlo zdravje, da bi ga imenovali v kak zdrav kraj, je bil premeščen iz Trsta v malarični Tržič, kjer ga je čakalo toliko dela, da bi ga niti človek z jeklenim zdravjem ne mogel znagovati. Tu je prebil ločen od družine, ki je radi pomanjkanja stanovanj ostala v Trstu, nekoliko let v velikem in napornem delu, ki je vedno bolj izpodkopavalo njegovo že itak rahlo zdravje. Konečno je bil premeščen v prijazni Krmin, kjer mu je zrak bolj prijal in kjer ga ni čakala taka obilica dela. Upal je, da si bo tu popravil svoje izpodkopano zdravje. Toda le kratko je bilo njegovo veselje, kajti kmalu nato so se pričela premeščevanja slovenskih sodnikov v notranjost Italije, ker fašizem ni mogel in hotel trpeti, da bi oni redki slovenski sodniki, ki so še

ostali, prihajali v dotiko s slovenskimi strankami. Z njegovega bestialno-raznarodovalnega stališča je imel prav, kajti Dr. Kernev ter njegov prednik v Krminu in naslednik v Tržiču g. Dr. Šestan ostaneta jugozapadnim Bricem in spodnjim Kraševcem v nepozabnem spominu. Čeprav sta službovala v dveh tako zagrizeno-italijanskih mestih in čeprav jima je bilo prepovedano občevati s slovenskimi strankami v slovenskem jeziku, se te prepovedi nikdar nista držala in sta šla našim ljudem vedno in povsod na roko.

Kakor nekateri drugi iz onega pičlega števila slovenskih sodnikov, ki so še ostali, tako je bil tudi Dr. Kernev pred približno tremi leti premeščen v severno Italijo. Ker bi to premeščenje vplivalo naravnost pogubonosno na njegovo zdravje, Dr. Kernev svojega novega službenega mesta nikdar nastopil ni. Zaprotil je za bolezenski dopust in je bil na to po preteku dopusta odpuščen iz službe. S tem pa njegova pot trpljenja nikakor še ni bila končana. Najbolj bridka je šele pričela in tu se ne moremo ubraniti trpkega očitka na naslov jugoslovanskih oblasti.

Že pred tremi leti, ko je postalo njegovo nadaljno službovanje v Italiji nemogoče, je zaprosil Dr. Kernev za sprejem v jugoslovansko službo. Že takrat mu je bilo obljubljen, da bo prav gotovo sprejet, toda njegova prošnja se je reševala cela tri leta po raznih uradih in ministerstvih. Tekom teh treh let pa je Dr. Kernev živel v Trstu v nepopisnem pomanjkanju in bedi in je zato od dne do dne vedno bolj hiral. Njegovo imenovanje za sodnika v Krškem je prišlo v času, ko je bilo njegovo zdravje že popolnoma izpodkopano. Komaj je položil nastopno prisego, se je zgrudil zadet od srčne kapi.

Če bi se bil Dr. Kernev takoj po prevratu preselil v Jugoslavijo, bi bil danes zavzemal pri svojih velikih sposobnostih odlično mesto. Če bi bila njegova prošnja za sprejem v jugoslovansko službo rešena, če že ne pred tremi, pa vsaj pred

edinemu jetniku puško naj brani sebe, kasarno in karabiniersko čast. Napad se je nekaj dni potem ponovil. Pa še dva miličarja sta tudi za mesec dni nato odnesla trepetajočo kožo. Zato pa se sedaj delajo junaki ter kar po 20—40 skupaj preiskujejo prazne gozdove in mirne vasi.

V hrenovski občini, pa kaj bi imenovali samo hrenovsko občino, v vseh občinah naši ljudje čimdalje težje odrajujejo prevelike davčne obroke. Posamezne kmetije so že preveč izčrpane, da bi mogle plačevati še nadalje davčne obroke. Vedno gostejši postajajo slučajji davčnih rubežev. Ker se pa ti davčni valpeti bojijo izbruha obupa pri našem ubogem kmetu, prihajajo rubit s tovornim avtomobilom v spremstvu treh oboroženih karabinierjev. Poleg eksekutorja, ki ne zna besedice slovenski, prihaja še njegov tolmač. Avto, karabinierje, davkarje, vse mora plačati ubogi kmet. V mesecu juliju so prišli rubit na Velika Brda k Jakobu Stegu. Domači so bili pač vsi na polju pri delu. Vrata so bila zaklenjena. Vdrli so zato v hišo in razbili vrata. Pobrali so vse hišno pohištvo in ga naložili na avto. Ko se je gospodar vrnil domov, je našel hišo oplenjeno in vrata razbita. Kam naj se pritoži? Čujemo, da je drugod še več takih rubežev. Ni čuda, da ljudje vedno bolj stiskajo pesti in se pripravljajo na krvav obračun.

Odkar je postal znani sežanski nasilnik Grazioli še neke vrste fašistovski inšpektor za celo tržaško slovensko pokrajino, zahaja tudi sem gori k nam na Postonjsko. Seveda pridrži gori le v varnem spremstvu po glavni cesti z avtomobilom. V par krajih so mu podeštatje zbobnali ljudi skupaj. Držal jim je neke govore ter pridno novačil za milicijo. Treba bi bilo, je rekel, ustanoviti v vsaki vasi vaško milicijo. Naši ljudje so pa bili gluhi za tako govorjenje. Za kaj, vruga, naj bi rabili milicijo in kaj naj bi stražili! Domovi so čisto osiromašili, tako da se skoraj ni bati tatov. Ako pa imajo številni karabinierji, financarji in fašisti kljub svojemu orožju in junaškim besedam tak strah v naših krajih, naj se pa proč poberejo. Milicijo bomo že ustanovili pa čisto svoje vrste, za čisto drug namen. Sedaj smo pa vsi tihi borci za sveto stvar — za pravico, za svobodo.

Mrzličen strah miličarjev.

Sicer ne le miličarji, ampak sploh vsi Italijani v naših krajih se pritožujejo in pravijo, da žive v sovražnem ozemlju. Zato se pa obnašajo kot da bi bilo obsedno stanje. Zlepa ne gredo iz večjih krajev v zakotne vasi. Ponoči pa sploh ne. Le patrolje karabinierjev ali pa miličarjev korakajo po poteh z razburjenimi živci. So kot divji zajec jeseni. Vsak šum jih plaši. Cela okolica Prestranka se sedaj smeje na račun teh tresočih se junakov. V toplih poletnih dnevih je hodil neki mladi fant vasovat v Žeje. Ubiral je kratko bližnjico skozi grmovje v bližino prestranskega spomenika. Pa je slučajno začula močna patrolja miličarjev njegove tihe stopnje, videla neko senco. Brž so pričeli kar na slepo streljati po robidovju. Ljudje so preplašeni vstajali, podjetnega vasovalca pa so nesle noge na vso pretego iz bližine prestrašene, streljajoče patrolje.

Komaj je par svečanosti, par dolgovoznih govorov vrnilo nekoliko dozdevnega poguma Italijanom in komaj je nekoliko utihnil tih zasmeh našega ljudstva, pa je že fašistična železniška milicija zaslužila novo medaljo za bojzljivost. V svetli noči so stopali miličarji ob progji v družbi zvestega psa, ki naj bi jih opozoril na morebitno pretečo nevarnost. Pa se je ubogo pseto nekje ustavilo in zavohalo kako kost ali kaj podbnega. Zaškrtal je čisto narahlo pasji zob. Vi se sedaj smejete, toda ponoči in kadar

srce ni preveč junaško, ali bi ločili pasje škripanje z zobmi od napenjanja puškega petelina? „Gvišno je gvišno“ so si mislili miličarji in začeli brž streljati. Sreča za njihovega psa, da so bile njihove tresoče roke kaj neprimerne za streljanje! Nič kaj radi se zato naši ljudje ne srečajo ponoči z miličarji. Ni, da bi se jih bali. Ali nevarni so, ker vidijo povsod strahove in ne znajo drugega kot streljati blazno, besno, v strahu čisto na slepo.

Neizčrpen zaklad smeha in šale pa nudijo našemu prebivalstvu v teh sicer žalostnih časih neke vrste vaje 58. bataljona tržaških fašistov. Vrsti se dogodek za dogodkom teh razvajenih, nediscipliniranih in domišljavih miličarjev. Vojaštvo in častniki v bližini taborečega 12. infanterijskega polka morajo naravnost ponižujoče streči tem laži-junakom. Od vseh strani morajo hoditi generali občudovat teh 600 tržaških postopačev na počitnicah. Pa naj se le zanesejo na take ljudi. Bodo že videli. Pripeljali so jih prav udobno v železniških vozovih 2. razreda do Bistrice in brž so jih morali vsi občudovati, da so se tako junaško vozili. Razprostrli so šotorišča in brž so jih morali občudovati, da spijo pod šotori, vstali so nekoliko poprej kot ponavadi ter so gledali priprosto infanterijo pri streljanju. Oh to so jih morali šele občudovati! Kaj bo pa šele tedaj, ko bodo pričeli korakati in se bo pokazal tu pa tam kak žulj. Ne bo prostora navduševalnim besedam za take silne žrtve!

Novachenje kot pred sto leti.

Jurčič nam je prav lepo opisal, kako so nabirali vojake v starih časih. Bogati so se odkupili, zdravi revni fantje so se pa morali skrivati po gozdovih pred županom in birači. Marsikdo je rajši končal pri rokovnjačih kot pa se pustil vloviti ter odpeljati najmanj za polovico svojega življenja v vojaško službo.

Ker že vse propada in pada nazaj v stare čase bede, neznanja in surovosti, tako fašizem tudi pri novačenju za milicijo vporablja sistem starih absolutističnih vladavin.

V nedeljo 18. t. m. je občinski tajnik iz Hruševja, ki jo navadno primaha v urad šele pozno, že pred sedmo uro zjutraj hodil buditi člane gasilnih društev po sosednih vaseh in jih spravljati v Hruševje, češ da bodo paradirali kot gasilci pred neko visoko osebnostjo. Nič slabega sluteč so se vaški gasilci odzvali vabilu. V Hruševju so jih pa kar meni nič tebi nič preoblekli v miličarsko uniformo. Tisti, ki so utegnili, so zbežali, druge pa so tako uniformirane in oborožene s puškami gnali v Postojno in nato v Trst, kjer so paradirali med onimi 371 miličniki, ki jih omenjajo laški listi, pred vrhovnim fašistovskim poveljnikom milicije, generalom Terruzzijem. Tržaški „Popolo di Trieste“ in kameleonski „Piccolo“ nista mogla dovolj nahvaliti hitre in prostovoljne mobilizacije k r a š k e k o h o r t e, kakor se imenuje oddelek nesrečnežev, katere lovi in goni v Trst nasilni Grazioli po sistemih izpred leta 1848.

Strahovanje obrtnikov.

Policijske oblasti kar naprej sistematično strahujejo obrtnike. Sedaj zaprejo v enem delu dežele, sedaj v drugem kako gostilno, odvzamejo kako obrtnico. Tu pa tam dopuste, da obrtnik prav dolgo caplja okoli oblasti, piše prizive, molduje, izpričuje največjo udanost. Ko postane čisto mehak, ko je dovolj ostrašen za svojo existenco, potem mu v redkih slučajih vrnejo obrtnico. Tako so zopet vrnilo gostilniško obrtnico Tonkarju iz Podbrda, ki so mu jo odvzeli pred dvema mesecema. Fotografsko obrtnico so pa odvzeli te dni fotografu Adolfu Trebšetu. Ta je imel pred časom hišno preiskavo. Ker se je hišna

preiskava vršila v njegovi odsotnosti, se je pritožil nad nepostavnim postopanjem. Pritožba je hudo užalila vsemogočnega karabinierskega maršala. Maščeval se je s tem, da je poskrbel za to, da se mu je odvzela obrtnica za fotografsko obrt. Na Krasu so se oblasti spravile nad Pirca v Vojščici in mu odvzele gostilniško obrtnico. Pa še jim ni bilo dosti. Kaznovali so ga tudi zato, ker se je njegov sin vozil na njegovem motociklu.

Vedno težje!

Vedno težje pripravi fašizem svoje slovenske tlačane do tega, da bi se udeležili njegovih parad. K vedno zvitejšim domislicam se mora za teči, da primami naše ljudi med se.

Treba je bilo ustanoviti nov fašjo. Pokazati svetu „neoviran pohod fašizma na Krasu“. Pa so zato v Hruševju zbobnali skupaj ljudi za „gasilni“ dan. Pod kaznijo 50 lir so bili vsi gasilci prisiljeni udeležiti se „gasilskega dne“. V resnici se je šlo pa za ustanovitev fašja. Obrtniki in gostilničarji so morali posoditi svoja imena za slavnostni odbor. Med njimi tudi oni trgovci, ki so bili malo prej po nedolžnem zaprti radi napada na karabiniersko postajo v Razdrtem. Na tak način se je podeštat Giraldi maščeval nad obrtniki, ki niso šli volit za snop. Kaj vse je pisal „Popolo“ o ustanovitvi fašja, iz usmiljenja zamolčimo.

Primorski grobovi.

V Šturijah pri Ajdovščini je umrla Antonija Č o h a, mati enajstih otrok. V Postojni pa so izgubili 48letnega Josipa V a d n u, priznanega kolarskega mojstra. V 87. letu je umrla Ivana Pavlovšičeva. V Rodiku so pokopali daleč na okoli znanega „Jakoba“. Jetika je pobrala v Brezovici 22 let starega Lojzeta Č e v n a. V Čeplezu pri Cerknem je umrl duhovnik Blaž B e v k, znan prevajalec posebno latinskih in grških del. Poznali so ga zato posebno dijaki, katerim je zastoj razdeljeval svoje knjige. Po vojni je živel v Trstu. Hiral in umrl je pa na domačem domu. V bližini Lima na Rovinštini se je smrtno ponesrečil Jure P o r o p a t, priznan gospodar in prvak zadružne mlekarne v Rovinju. V Otaležu je podrla bolezen 94letnega Lovrenca B o ž i č a. V Črničah je na pogrebu svoje svakinje Marije U š a j umrla Jožefa F a g a n e l. V Idriji sta umrli 70letna Katarina Troha in pa dolgo let bolna Barbara B e z e l j a k. V Sp. Idriji pa je umrl 80letni užitkar Jernej R a z p e t ter 9letna Mira P e t e r m e l o v a. V Jelšanah je pljučnica pobrala 28letnega Jakoba S u r i n a.

Zborovanje primorske emigracije v Jugoslaviji.

Primorski emigranti, predvsem pa organizacije Orjem, pripravljajo za mesec oktober kongres, širše zborovanje ter razne kulturne prireditve. Izvajanje muzikalnih del primorskih glasbenikov, recitacije primorskih literatov, razstava del primorskih umetnikov poleg resnega razpravljanja in grajenja programa za nadaljno delo na korist Primorja, emigrantov samih ter na novo prihajajočih revežev bodo morali pritegniti s sveto silo te dni vsakega Primorca iz še tako oddaljenega kraja Slovenije in drugih dežel v Ljubljano.

Primorski emigranti, pripravite se na oktobrsko zborovanje v Ljubljani!

Naročnikom našega lista.

Vsem naročnikom našega lista, ki so v zaostanku z naročnino, smo poslali prejšnji teden položnice s prošnjo, da po njih poravnajo svoje obveznosti napram listu. Ljubljanske naročnike pa obiskuje naš inkasant. Medtem so se nekateri že odzvali naši prošnji, od drugih pa pričakujemo, da store to še pred izidom prihodnje številke lista, t. j. 15. t. m., ker se jim bo sicer prenehalo s pošiljanjem lista. U p r a v a.